

Այն,
կնուար գգե՛ւ...

Այն, կնուտը գցե՛մ...

Մանրապատումներ
Ավետիք Իսահակյանի մասին

ԵՐԵՎԱՆ
2024

Բովանդակություն

Առաջաբան	6
Ավետիք Իսահակյան	9
Վիգեն Իսահակյան	19
Վահան Դաքեայան	44
Լյուդվիգ Միքայելյան	47
Ստեփան Զորյան	50
Խիկար Բարսեղյան	53
Նաիրի Զարյան	56
Նվարդ Թումանյան	59
Հովհաննես Ղանալանյան	61
Գառնիկ Աղդարյան	64
Աբաս Իսահակյան	66
Բաղիշ Հովսեփյան	68
Գեղամ Աֆրիկյան	69
Գրիգոր Մարտիրոսյան	71
Հենրիկ Գևորգյան	81
Շմավոն Թորոսյան	84
Մկրտիչ Սարգսյան	85
Բագրատ Նալբանդյան	88
Օնիկ Փանիկյան	89
Վարազդատ Հարությունյան	90
Հրաչյա Հովհաննիսյան	92

Պահարե	98
Մուշեղ Նարյան	103
Լևոն Կանցյան	106
Կարո Տիրատուրյան	108
Հմայակ Սիրաս	110
Գեղամ Ալեքյան	113
Օֆելյա Լալայան	115
Վարդանուշ Բալայան	124
Ժան Էլոյան	127
Հռիփսիմե Պողոսյան	131
Խաչատուր Պետրոսյան	132
Սարգիս Հակոբյան	135
Արամ Ինճիկյան	137
Սուրեն Աղաբաբյան	140
Գևորգ Հայրյան	142
Սիլվա Կապուտիկյան	145
Սուրեն Մուրադյան	150
Լևոն Հախավերդյան	156
Վահագն Դավթյան	157
Գոհար Գասպարյան	158
Ավիկ Իսահակյան	160
Երախտագիտության խոսք	181
Ծանոթագրություններ	183

ԱՌԱՋԱՐՔԱՆ

Ավետիք Իսահակյանին վիճակված էր ապրել հարուստ, բովանդակալից և ազգանվեր կյանք՝ լի բազում ստեղծագործական նվաճումներով, նաև դժվարություններով ու դառնություններով, որոնք միահյուսվելով կարծես ստեղծել են մի յուրօրինակ գրական ստեղծագործություն, որի գլխավոր հերոսն ինքը՝ բանաստեղծն է: Եվ նա իր ժողովրդի պատմության մեջ ընդմիշտ մնաց որպես մարդկային վեհ, անբասիր կերպար՝ իր ստեղծած բարձրարժեք և անգնահատելի գոհարներով:

Ժամանակին Իսահակյանը հայ մեծ գրողների մասին երախտագիտությամբ և ակնածանքով գրել է, որ նրանցից յուրաքանչյուրն ազգ պահող է եղել: Մենք այսօր էլ վստահաբար հավաստում ենք, որ իր կյանքով ու գործով նա համալրեց ազգը պահող այդ գրողների անմահ շարքը:

Ավետիք Իսահակյանի տուն-թանգարանի երկարամյա աշխատանքային գործունեության ընթացքում, երբ մենք ամենօրյա աշխատանքում մեր հայրենակիցներին և Հայաստան այցելող հյուրերին պատմում ենք մեր մեծ բանաստեղծի մասին, նկատում ենք, որ Իսահակյանը նրանց հետաքրքրում է նաև որպես մարդ՝ իր առօրյայով, բնավորությամբ, խառնվածքի տխուր և ուրախ դրսևորումներով:

Վարպետի մասին շատ են գրվել ջերմ և հետաքրքիր հուշեր, սակայն այս ժողովածուն առանձնանում է նրանով, որ այստեղ հավաքված են ինչպես Իսահակյանի, այնպես էլ նրա ժամանակակիցների, ընկերների և հարազատների հուշերից ծաղկաքաղ արված ուշագրավ, սրամիտ ու կատակով լի պատմություններ, որոնցում բանաստեղծը շատ անմիջական է, շիտակ, անկեղծ,

բարի և, որ ամենաբնորոշն է հայրենի Շիրակին, գյումրեցուն հատուկ հումորով պատմելու, սրամտելու և կատակելու ունակությամբ: Այստեղ հավաքված ամեն մի պատմություն, անգամ փոքրիկ դրվագները, բացահայտում, ամբողջացնում են մեծ գրողի և հայրենասերի մարդկային նկարագիրը:

7

Գրքում զետեղված հուշերում երևում է ժողովրդի մեծ սերը, պաշտամունքը սիրելի բանաստեղծի նկատմամբ: Ամեն տեղ նա թանկագին, սպասված և ցանկալի հյուր է: Նրա ներկայությունը զարդարում է ամեն մի հանդիպում, հաղորդում ուրախ և բարձր տրամադրություն՝ յուրաքանչյուր հանդիպումը դարձնելով անմոռանալի տոն:

Անշուշտ, դեռ կան և գուցե գտնվեն նոր նյութեր, հետաքրքիր պատմություններ, որոնք ժամանակի ընթացքում կհավաքվեն, կիրատարակվեն: Մեր նպատակն է այս հավաքածուով ընթերցողին տանել մեծ իմաստունի հումորի աշխարհը, ծանոթացնել, հաղորդակից դարձնել նրա անսպառ սրամտություններին, ընկերական կատակներին ու բարի հանաքներին:

Ռուզաննա Մեսրոպյան

Ավ. Իսահակյանի տուն-թանգարանի
ցուցադրությունների կազմակերպման
և հանրահռչակման բաժնի վարիչ

Ավետիք Իսահակյան

Իմ հուշերից
(հատվածներ)

9

Գևորգ Բաշինջաղյան

Երբեք չեմ մոռանում մի զվարճալի դեպք: 1908 թվի ուշ աշնանը գրականության նահապետ Ղազարոս Աղայանը Հովհաննես Թումանյանին և ինձ ասաց, որ հինգշաբթի Գևորգի մոտ ճաշի ենք կանչված: Գևորգն ասաց, թե՛ «Ղազարո՛ս, տղաներին առ, արի, մի քիչ ժամանակ անցկացնենք»: Տղաները Հովհաննես Թումանյանն էր, Կոմիտասը, Վրթանես Փափագյանը և ես: Հինգշաբթի հավաքվեցինք ժամադրավայր սրճարանում և գնացինք Գևորգ Բաշինջաղյանի տուն: Զանգ տվինք, դուռը բացեց Բաշինջաղյանի կինը, քաղցր ժպտալով ընդունեց և առաջնորդեց նկարչի արվեստանոց, որ միաժամանակ իր նկարների սրահն էր:

— Գևորգը տանը չէ՞, — հարցրեց Աղայանը:

— Ոչ, տանը չէ, հիմա կգա, խնդրեմ, մի քիչ սպասեցեք...

Տիկնոջ սիրալիրության տակ նկատեցի ինչ-որ շփոթմունք, վարանում:

Նկարիչ Գևորգ Բաշինջաղյանի արվեստանոցում, նստած են (ձախից) Կոմիտասը, Ղազարոս Աղայանը, Վրթանես Փափագյանը, Լևոն Շանթը, կանգնած են Գևորգ Բաշինջաղյանը, Հովհաննես Թումանյանը, Ավետիք Իսահակյանը, Թիֆլիս, 1908

Ընդարձակ, լուսավոր սրահում սկսեցինք դիտել նրա նկարները, իրար ցույց էինք տալիս այս կամ այն նկարը, հիանում, հրճվում: Այսպես անցավ մի ժամ, թերևս ավելի: Աղայանը դիմեց ինձ.

— Էդ մարդն ո՞ր մնաց, քաղցած եմ շատ... ձեն-ձուն չի լսվում: Այ տղա, միջանցք գնա, մի կերպ նայիր էս ու էն կողմ, մարդ կա՞, չկա՞...

Մտա միջանցք, ականջ եմ դնում դռներին՝ ձայն չկա, շարժում չկա: Զգուշությամբ բաց եմ անում խոհանոցի դուռը՝ մարդ չկա, և ոչ միայն մարդ չկա, պլիտան էլ է լուռ, կրակ չկա: Բացարձակ ամայություն է տան մեջ:

Եկա, հայտնեցի:

Աղայանը գայրացավ:

— Տո՛, էս ի՞նչ օյին է:

Թումանյանն իր հումորով կպավ Աղայանի օձիքից:

— Այ մարդ, հենց որ լավ ճաշի անուն ես լսում, գլուխդ կորցնում ես, մարդ լավ չի իմանում՝ ճաշի՞ ենք կանչված, թե՞ չայի:

— Այ գիժ,– գոռում է Աղայանը,– ի՞նչ է, հայերեն չե՞մ հասկանում, խո փիլիսոփայություն չէր կարդում էդ մարդը... ասաց՝ հինգշաբթի...

Ծիծաղներս զսպած դիտում էինք նրանց կռիվը՝ Թումանյանը՝ կատակով, Աղայանը՝ լուրջ, երբ հանկարծ, դուռն արագորեն բացելով, բարկացած ներս մտավ Բաշինջաղյանը և ուղղակի հարձակվեց Աղայանի վրա:

— Մարդ Քրիստոսի, ես քեզ ի՞նչ ասի...

— Դու ասիր՝ հինգշաբթի տղաներին առ...

— Հա է, հա, բայց ես ասի՛ էս հինգշաբթի չէ, մյուս հինգշաբթի: Էս հինգշաբթի ես ինքս հյուր եմ ուրիշի մոտ, էդ ասի:

— Դե՛հ, էդպես կասեիր, էլի, ի՞նչ ես ինձ սարսաղի տեղ դնում...

— Արի, էս մարդուն խոսք հասկացրու,– ձեռքերը հուսահատ վար թողեց նկարիչը:

Վերջապես միջամտեցինք և երկու մեր շատ սիրելի բարեկամներին հանգստացրինք:

Բաշինջաղյանն իրեն վերստին գտավ, քաղցրությամբ ու ժպիտով պատմեց, որ հենց մենք տուն ենք մտնում, կինն իսկույն խոհարարուհուն ճամփում է այն տունը, ուր Գևորգը հյուր էր, հայտնելու, որ եկել են հյուրերը, ինքն էլ գնում է խանութներ գնումների:

Բաշինջաղյանին հյուրասիրող ընտանիքը, ինչ ունի-չունի, սեղանից վերցնում, Բաշինջաղյանի հետ ճանապարհ է դնում: Մինչև այդ կինն էլ բերում է իր գնումները:

Մի խոսքով, բավական ուշ սեղան նստեցինք և շատ ուրախ ճաշասեղան ունեցանք, մինչև ուշ գիշեր խոսք ու զրույց, կատակ ու ծիծաղ: Կոմիտասն էլ երգեց ու նվագեց: Այդ անմոռանալի օրը Վրթանես Փափազյանը հավերժացրեց՝ լուսանկարելով մեր խումբը գեղեցիկ պատկերասրահում: Այդ նկարը ժամանակին լույս է տեսել Գարեգին Լևոնյանի «Գեղարվեստ» հանդեսում:

ՊԵՐՃ ՊՈՈՇՅԱՆ

...1904 թվին, ամռանը, անցնում էի Ղարաքիլիսայով (Կիրովական), լսեցի, որ Պոռոշյանն ընտանիքով այնտեղ է: Գնացի մոտը և մի գիշեր հյուր եղա: Բացի Պերճանուշից՝ բոլոր զավակները հետն էին: Դերենիկ Դեմիրճյանն էլ էր հյուր նրա մոտ: Նաև մի օրիորդ էր ապրում նրա տանը, իր աղջիկների ընկերուհին: Պոլսեցի էր և Եվրոպա պիտի մեկներ ուսանելու: Պոռոշյանը նկատել էր, որ Դերենիկը և պոլսուհին իրար հետևում են...

12

Շատ հուզիչ և միաժամանակ շատ զվարճալի էր Պոռոշյանի հոգատար մտմտուքը նրանց հանդեպ:

— Ա՛յ տղա, — գաղտնաբար ասաց ինձ, — էս երեխեքն իրար վրա աչք ունեն: Աղջիկն ուզում է՝ գնա արտասահման, ո՛վ գիտի՝ էստեղ ինչ շան ու գիլու բաժին կդառնա, ափսոս է: Ուզում եմ՝ միջամտեմ, բայց նրանք ինձնից քաշվում են, սրտերը չեն բանում: Նրանց սերը պիտի գլուխ բերել, խեղճ են: Դու կարաս, ընկեր տղա է, թե Դերենիկն է նազ անում, էդ գյաղին համոզիր, թե աղջիկն է նազ անում, աղջկան համոզիր:

— Քյաչալը դեղ գիտենա, իր գլխին կանի, — պատասխանեցի ամենայն լրջությամբ:

— Ադա՛, ի՛նչ տեղին բան ասիր. ես էլ ո՛ւմ եմ սխտոր առնելու ղրկում...

Եվ երկար ժամանակ ծիծաղում էր իմ պատասխանի վրա...

Օգոստոսի 28, 1937, Սևան

ՂԱԳԱՐՈՍ ԱՊԱՅԱՆ

1903 թվին շրջում էի Վայոց ձորում, եղա Օրթագեղում (թե Բաշգեղում), բնակիչները ցույց տվին ինձ գյուղի բարձրում բերդի ավերակները, որոնք ավանդաբար Պոռոշ իշխանին են վերագրում: Պատմեցին, որ տարիներ առաջ Պ. Պոռոշյանն

այցելել է ավերակներ՝ հայտնելով, որ իր՝ Պոռոշյան տոհմի սեփականությունն է եղել: Թիֆլիս վերադառնալիս Պոռոշյանից ստուգեցի գյուղացիների պատմածը. հաստատեց: Մի օր խոսքի մեջ Աղայանին պատմեցի դա:

— Գիտեմ,– ծիծաղելով ասաց Աղայանը,– մենակ ինքը չէ իշխան մեր գլխին, մեր Օհաննեսն էլ իրան Մամիկոնյանների տոհմից է հաշվում: Դրանք ուզում են մեզ իրանց ճորտը շինել, քանի որ բանն էդպես է, ես էլ Քյորթղլու սերնդից եմ: Բա դու ո՞նց պիտի անես, գլխիդ ճարը տես:

Մարտի 11, 1941, Երևան

ՀՈՎԻԱՆՆԵԱ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԻՆՏ ԱՆԻՈՒՄ

1901 թվի սեպտեմբերին Օհաննեսն Ալեքսանդրապոլ եկավ Աբասթումանից, ուր բժշկվում էր...

Ալեքսանդրապոլում իրար ողջագուրելուց անմիջապես հետո Օհաննեսն ասաց.

— Անիում դեռ չեմ եղել, շատ եմ ուզում տեսնել, անպատճառ գլուխ բեր էդ բանը, շատ եմ խնդրում:

— Աչքիս վրա, դրանից էլ հեշտ բան ի՞նչ կա:

Մի երկու օր անց բանաստեղծ Հովհաննես Կոստանյանի ինտ, որ իմ մորաքրոջ որդին էր, ճանապարհ ընկանք դեպի Անի: Կանգ առանք մեր տանը, Ղազարապատ գյուղում, հանգստանալու և մորս տեսնելու:

Երկու գիշեր միայն կարողացանք մնալ մեր տանը: Օհաննեսն անհամբեր էր, ուզում էր շուտով տեսնել Անին:

Մեր գյուղից մինչև Անի հազիվ 25 կիլոմետր լիներ:

Այցելեցինք Հոռոմոսի նշանավոր վանք, որի նախագավիթը սքանչելի է: Հովհ. Կոստանյանը մեզ նկարեց՝ Աշոտ Ողորմած թագավորի դամբարանի մոտ կանգնած:

Ավետիք Իսահակյանը և Հովհաննես Թումանյանը Անիում,
Աշոտ Ողորմած թագավորի շիրիմի մոտ, 1901

Մտտենում ենք Անիի հոյակապ պարիսպներին և բուրգերին. Օհանները հուզվում է, ոչինչ չի ասում, միայն արագացնում է քայլերը, հայացքը շարունակ պարիսպներին...

Արդեն մութ էր, որ հասանք վանահայր վարդապետի բնակարան, որն այցելողների հյուրանոցն էր միաժամանակ: Մի սարսափելի ճիչի հետ մթության մեջ պայթեց հրացանը, որի գնդակն ուղղակի անցավ երեքիս առաջով, եթե մի քայլ առաջ լինեիք, ո՞վ գիտի՝ ինչ պիտի լիներ մեր վիճակը:

15

Պարզվեց, որ վանահայրը բացակա է, և ծառան, վախենալով, թե եկողներն ավազակներ են, դիմել է անտեղի ինքնապաշտպանության:

— Տո՛ւ, – ասաց Օհանները ծառային՝ բերդանկա հրացանը տեսնելով, – մի գյուլով երեք բանաստեղծ պիտի սպանեի՞ր:

— Լավ պրծաք, ըսել է՝ ձեր վերջը չէր եկել, – ամենայն անտարբերությամբ պատասխանեց ծառան...

1948

Ռոմանոս Մելիքյանի հիշատակին

...Հայտնի է, որ Ռոմանոսն անսման առակ ու անեկդոտ պատմող էր: Երբ մի նոր անեկդոտ լսեր, անմիջապես ինձ պիտի հաղորդեր. առանց դրա հանգստություն չուներ:

Մի ձմռան գիշեր, երբ քնած էի, սենյակիս դուռն ամուր ծեծեցին: Վախեցած զարթնում եմ, լսում Ռոմանոսի ձայնը.

— Բա՛ց, բա՛ց, հենց նոր մի հրաշալի անեկդոտ եմ լսել...

Քնաթաթախ բանում եմ դուռը և թեթև կշտամբանքով ասում.

— Տո՛ւ, տունդ չքանդվի, թիփիի՞ ես բռնվել, ի՞նչ է:

— Մի՛ նեղանար, նոր եմ լսել, համբերել անկարող էի:

Հագնվում եմ մի կերպ, նայում ժամացույցին, ժամը 2-ն անց է: Ռոմանոսը հևիհև պատմում է անեկդոտը. ծիծաղում ենք, անվերջ ծիծաղում:

ամբողջական գիրքն այստեղ է՝

Bookmark